

Új felvételen Dohnányi Ernő két vonósnygyese

A Rondo Vonósnygyes a Rózsavölgyi Kiadó gondozásában korábban már lemezre játszott Dohnányi Ernő (1877–1960) két kvartettjét: egy korai, opuszsám nélküli a-moll (1893), és a szintén ebben a hangnemben komponált, érettkori a-moll (op. 33, 1926) darabot.¹ Az együttes most megjelenő második Dohnányi-lemezén az op. 7-es A-dúr (1899) és az op.15-ös Desz-dúr vonósnygyes (1906) hallható.

A megszólaltatás nem követi a komponálás kronológiáját, először az op. 15-ös mű hallható a lemezen. A Desz-dúr vonósnygyest méltatók különböző zenei előképek-hatások érvényesülését vélik felfedezni. Donald Francis Tovey például a német romantika wagneri és a szimfonikus költemény jellegű, valamint a szonáta-elvűség fúzióját véli felfedezni, emellett Beethoven és Bruckner párhuzamokat említ a kvartett formájának elemzésekor.² Vázsonyi Bálint Dohnányi komponista-művészetének egyik kimagasló darabjaként értékeli a Desz-dúr kvartettet,³ és külön elemzi Dohnányi művének Bartók 1. vonósnygyesére gyakorolt hatását.⁴

Abban minden elemző egyet ért, hogy Dohnányi e művével óriásit lépett előre. A berlini időszak zeneszerzői termésében (ahol szembetűnő a kamaraművek dominanciája) már félreismerhetetlen Dohnányi egyéni hangja, stílusa, a kompozíciók kifinomult formálása. Az is vitathatatlan, hogy ez az első olyan darab a Dohnányi-művek sorában, ahol világosan nyomon követhető az az újfajta formai modell, melynek koncepciója egyrészt a romantikából jól ismert egyteteles szonáta/versenymű, másrészt a szimfonikus költemény jellegzetességeit mutatja. Ennek tudható be a vonósnygyes néhány, a szokványostól eltérő sajátossága, mely a későbbiekben gyakran felbukkan az életműben:

- A korábbi négy tétéles struktúra három tételből álló egységet alkot;
- A művet lassú tétel fejezi be a korábban megszokott gyors befejezések helyett;

¹ A recenziót erről lásd: „Csodakamasz-csodafelnőtt-csodaggastyán. A Rózsavölgyi Kiadó Dohnányi Ernő-lemezeiről” *Zenekar* 2018/3, 44–47.

² Donald Francis Tovey: „Dohnányi, Ernst von.” in Walter Willson Cobbett (ed.): *Cyclopedic Survey of Chamber Music*. London: Oxford University Press, 1963, Vol. 1. 327–331, ide: 329–330.

³ Vázsonyi Bálint: *Dohnányi Ernő*. ²Budapest: Nap Kiadó, 2002, 128.

⁴ Uő: 343–352.

- Az 1. tétel szonátaexpoziíói Dohnányi korábbi műveiben jellemzően háromtémájúak voltak (fő-, mellék- és zárótémával), itt a zeneszerző megelégszik a főtéma és a mellék téma (tonika-domináns) szembeállításával;

- A befejezés megoldást-megnyugvást nem hoz, a feltejt kérdések nyitva maradnak Dohnányi legmélyebből fakadó személyes vallomásaiként;

Mindezen sajátosságokat az az egész kompozíciót átszövő szerves tematikus egység erősíti, melynél az előző tételek témái jelennek meg a zárótétel témáinak elhangzása között/után. Arra is felfigyelhetünk e mű elemzése során, hogy a zeneszerző egyszerre ontja bőkezűen a témákat, és bánik takarékosan, már-már monotonematikusan azokkal. Előbbire az 1. tétel introdukciója ad szemléletes példát, utóbbira a bevezetés és a főtéma közti szoros rokoni kapcsolat, a főtéma-mellék téma közti átvezetés és – természetesen – a zárótétel.

Mielőtt még elindulna a klasszikus értelemben vett főtéma, háromféle anyagból (egy tétován felfelé induló dallamból, egy határozott, daktilus-ritmusú köztes anyagból és egy ismét elbizonytalanodó lehajlásból) álló bevezetés készíti fel a hallgatót a továbbiakra. Ez a három anyag nemcsak az 1. tételben, hanem a zárótételben is fontos szerephez jut majd. A zeneszerző e motívumok rekapitulációjával fonja majd egyre szorosabbá a saroktémák közti kapcsolatot, melyek újra és újra felbukkannak, mintha nem tudnának szabadulni az ismételt megjelenés rögeszméjétől.

A lemez másodikként elhangzó darabja, Dohnányi A-dúr vonósnygyese (op. 7) voltaképp az angliai sikeres bemutatkozásnak és az azt követő hangversenykörutaknak köszönhető létrejöttét. 1898 őszén, az akkor még ismeretlen, fiatal magyar zongoraművész az Angliában nagy népszerűségnek örvendő Hans Richter karmester meghívására ment először az angol fővárosba, hogy szólistája legyen Beethoven G-dúr zongoraversenyének (op. 58). Dohnányit hatalmas ovációval ünnepelték, a zenekari koncertet pedig rövid egymásutánban még hét – előre nem tervezett – hangverseny követte. E fellépések egy kivételével mind Londonban voltak,⁵ és nem mindennapi szerencsének mondható, hogy Dohnányi fiatal korához képest már ekkor is hatalmas repertoár-

A lemez másodikként elhangzó darabja, Dohnányi A-dúr vonósnygyese (op. 7) voltaképp az angliai sikeres bemutatkozásnak és az azt követő hangversenykörutaknak köszönhető létrejöttét. 1898 őszén, az akkor még ismeretlen, fiatal magyar zongoraművész az Angliában nagy népszerűségnek örvendő Hans Richter karmester meghívására ment először az angol fővárosba, hogy szólistája legyen Beethoven G-dúr zongoraversenyének (op. 58). Dohnányit hatalmas ovációval ünnepelték, a zenekari koncertet pedig rövid egymásutánban még hét – előre nem tervezett – hangverseny követte. E fellépések egy kivételével mind Londonban voltak,⁵ és nem mindennapi szerencsének mondható, hogy Dohnányi fiatal korához képest már ekkor is hatalmas repertoár-

⁵ 1899. október 24., november 10., 16., 26., 28., december 12., 17. – London, november 22. – Birmingham. Lásd Kovács Ilona, „Dohnányi Ernő zongoraművészi pályája, I. rész: 1897-1921”, *Dohnányi Évkönyv 2005*, 63–150, ide 65–66. ill. 101.

ral rendelkezett. Így minden este – ha voltak is kisebb ismétlődések – más-más összeállítású műsorral tudott kiállni. Nemcsak zenekari szólistaként mutatkozott be, hanem mint szóló-zongorista, kamarazenesész és zeneszerző is. A kamarazenesészek létrejötte a lehető legjobb alkalom volt a fiatal művésznek kapcsolatai kiépítésére, melyeket az elkövetkezendő évadokban jól tudott kamatoztatni. Ekkor ismerkedett meg többek között Lady Halle-vel, a kor kiváló hegedűművészeivel, akivel az első londoni turné során és utána is több sikeres hangversenyt adott. Ismét munkakapcsolatba került egykori zeneakadémiai iskolatársaival, az akkor már Angliában élő Ludwig Lebell [Löbel Lajos] gordonkaművésszel⁶ és Louis Pécskai [Pécskai Alajos] hegedűművésszel.⁷ Egykoron mindhárman Hubay Jenő kamarazene-tanítványai voltak.

1899 szeptemberében a 22 éves Dohnányi Ernő kevesebb, mint egy év leforgása alatt immár harmadszor kelt át a csatornán, hogy Anglia közönségének újra és újra megismételje azt a varázst, amit zongoraművészetével először 1898. október 24-én nyújtott át a londoni Queen's Hallban egybegyűlteknél. A zongoraművész több mint hatvan művel készült, s a zeneszerző is három új művel a tarsolyában érkezett: az e-moll zongoraverseny háromtételes változatával (op. 5), melyet még csak egyszer (Budapesten) játszott el közönség előtt, a nemrég befejezett vonósnégyessel (op. 7), és a készülő csellószonátával (op. 8), londoni ősbemutatót tervezve a két utóbbinak. A rendkívül szoros, harminckét hangversenyből álló körút „inkább a Brit Államvasutak menetrendjére hasonlított, mint egy zongorista előjegyzési naptárára”.⁸ Az A-dúr vonósnégyes londoni bemutatóján nem aratott egyértelmű sikert, a kritikusok minduntalan a c-moll zongorászkvintett-tel (op. 1) hasonlították össze.

A zeneszerző – ha egyáltalán ismerte is ezeket a kritikákat – nem tulajdonított nagy jelentőséget a megjelent írásoknak, hanem inkább egyre több hangverseny műsorában szerepeltette a vonósnégyest. Így közvetlenül az angol turnét követő első hangversenyen 1900. január 3-án Bécsben, a Bösendorfer-Saale-ban, a Fitzner Vonósnégyessel⁹ közös hangversenyen a nyitószám volt az op. 7.¹⁰

Dohnányi szerette volna, ha – néhány magyarországi és külföldi fellépés közepette testvérével, Micivel közös szervezésben – szülővárosában is előadták volna egyik legújabb opuszát:

*Febr. 2.-ika nekem természetesen passzol, csak az a kérdés vajjon Fitznerék jöhetnek-e. Én azt hiszem, hogy igen.*¹¹

Fitznerék ráértek, így 1900. február 2-án Pozsonyban, a Városi képviselőteremben egy hónapon belül ismét elhangzott a mű a Fitzner Vonósnégyes előadásában, sőt a fiatal komponista egy másik műve, a B-dúr vonósnégyest is megszólalt Dohnányi szülővárosában – bizonyára nagy sikerrel. A vonósnégyes Fitzneréknek is köszönhetően elindult a nemzetközi hangversenyéletben, megbecsülést hozva szerzőjének.

Már legalább Joseph Haydn óta ismert, hogy vonósnégyest írni a zeneszerzés csúcsát jelenti. A négy egyenrangú szólam vezetése komoly szakmai tudást követel alkotójától, és ennek interpretációja is hasonlóan magas követelményeket támaszt az előadókkal szemben. Dohnányi – vonósnégyeseiben is – hálás játszani valót írt a műveit megszólaltató muzikusoknak. A Rondo Kvartett tagjai élnek is a lehetőséggel, szólóikat szépen formálják, együttes játékuk pedig plasztikus, szellős, egymásra figyelő. A lemez előadói közül hárman a magyar zenekari élet jeles reprezentásai: Pintér Dávid a Zeneakadémia hegedű tanszakának tanára és a MÁV Szimfonikus Zenekar koncertmestere; Dóczi Áron a Magyar Állami Operaház zenekarának szólamvezetője, egyben a Zuglói Filharmónia koncertmestere; a brácsaszólamot játszó Tornyai Péter a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakán tanít, Mód Orsolya pedig a Budapesti Fesztiválzenekar csellóművésze. E két vonósnégyes rögzítésével a Rondo Kvartett „történelmi tettet” hajtott végre: elsőként vette fel a magyar kvartettegyüttesek közül Dohnányi Ernő mindhárom érettkori vonósnégyesét. Interpretációjuk sok szép pillanatot szerez hallgatóiknak. Tökéletes technikával és érzelemgazdagon játszanak, az összhatás mégis jótékonyan mértéktartó, játékuk – Dohnányi stílusához méltóan – letisztult, sallangmentes és nemesen egyszerű. Ezzel a letisztultsággal pedig mély igazságokat tudnak elmondani a komponista remekeiről. Teljesítményük fontos mérőföldkő Dohnányi Ernő kompozícióinak interpretációtörténetében. (*Rondo Quartet – Dohnányi Ernő: Vonósnégyesek II. – Rózsavölgyi és Társa Kiadó, RÉTCD 094*)

Kovács Ilona

⁶ Dohnányi 1898. november 16-án a Hampstead Conservatoriumban adott Lebell-lel közös kamarazenesét, melynek nyitószáma Dohnányi op. 1-es kvintettje volt, Pécskai, Verbruggen és Féris urak társaságában.

⁷ Pécskai Alajost szintén régi ismerősként üdvözölhette, hisz már 1894. szeptember 14-én, családjának zeneakadémiai felvételijéről beszámoló levelében közös ismerősként említette (Vázsonyi: i. m. 24). Dohnányi Pécskaival 1899 után 1904-ben Manchesterben és 1914-ben Londonban játszott még együtt, hegedű-zongora szonátákat. Kovács, i. m. 215.

⁸ Vázsonyi: i. m. 66.

⁹ A Vonósnégyes tagjai: R. Fitzner, J. Czerny, O. Žert, F. Buxbaum.

¹⁰ A hangverseny műsora a továbbiakban Beethoven Esz-dúr zongorásztriója (op. 70), és Bruckner Vonóstriója volt.

¹¹ Dohnányi Ernő levelezőlapja Dohnányi Máriának (Micinek), 1900. január 14-én. Kelemen Éva (összeállította): *Dohnányi Ernő családi levelei*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár–Gondolat Kiadó–MTA Zenetudományi Intézet, 2011. 109. (no. 98. levél).